



Onderzoek naar religieus en levensbeschouwelijk  
geïnspireerde solidariteit in de welvaartsstaat

# Educatieve pakketten en trainingen voor eerstelijns werkers

Een stand van zaken voor 2022-2023

Valorisatiemanager

Anke De Malsche

27/11/2023

Dit rapport maakt onderdeel uit van het SOLIGION project, een onderzoek naar religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteit in de welvaartsstaat.

Dit project wordt gedragen door onderzoekers aan de Universiteit Antwerpen, UGent en KULeuven, en verrijkt door de bijdrage van organisaties uit het Vlaamse middenveld.

Het onderzoek loopt tot eind september 2024 en wordt uitgevoerd met steun van de Vlaamse overheid (FWO-SBO).

Voor meer informatie over dit onderzoeksproject, check onze website: **[www.soligion.be](http://www.soligion.be)**



University  
of Antwerp

KU LEUVEN



Research Foundation  
Flanders  
Opening new horizons

# Voorwoord

Tijdens het derde jaar van SOLIGION werd de daad bij het woord gevoegd en gingen we volop aan de slag met het uittesten van, en experimenteren met onze educatieve pakketten. Niet verbazend werd dat derde valorisatiejaar de 'testende fase' gedoopt.

Tijdens deze fase testten we welke methoden wel of niet werken om (toekomstige) sociaal professionals in contact te brengen met religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteit. De ervaringen van dat derde jaar kan je vinden in dit rapport. Verder vind je in dit rapport een beschrijving van alles wat er in het laatste SOLIGION-jaar nog zal gebeuren om onze educatieve pakketten af te werken en door te geven aan onze partners, nadat het project op zijn einde loopt.

Uiteraard kon er niet getest of geëxperimenteerd worden alvorens we ons waagden aan een uitgebreide verkenning van leernoden die in het werkveld leefden, welke blinde vlekken we hierin konden opmerken of samenwerkingen er mogelijk waren. Die verkenning gebeurde tijdens het eerste jaar van SOLIGION (2020 - 2021), waarin partners werden bevraagd over hun noden en capaciteiten. Vervolgens, tijdens het tweede jaar (2021 - 2022), werd er in overleg met de werkgroep nagedacht hoe we die verkenning konden omzetten naar een 'blauwdruk' van educatieve pakketten, hoe die er kunnen uitzien en wie zijn schouders hieronder kon zetten. Op basis van dat proces konden we uiteindelijk met enkele kernpartners aan de slag om die blauwdruk om te zetten naar realiteit en die realiteit te testen bij een proefpubliek.

Dat proefpubliek bleek niet onkritisch en gaf heel wat waardevolle feedback die we graag met jullie in dit rapport bespreken. Die feedback dwingt ons namelijk om terug te kijken naar onze blauwdruk en enkele kanttekeningen te maken. Zo bleek het nodig om hier en daar bij te schaven of om de hulp van nieuwe partners in te roepen. Steunende op die inzichten, die we in het derde jaar van SOLIGION verworven hebben, staan we stevig in onze schoenen om het laatste jaar in te trekken alvorens het project afsluit.

Bijzonder in dit rapport is dat we vertrekken vanuit de basis; de deliverables van werkgroep twee die werden beloofd in het kader van SOLIGION. De structuur van dit rapport wordt namelijk gespiegeld aan die deliverables. Bij elke deliverable geven we een beschrijving van het educatieve pakket dat we hieraan koppelden. Met dit rapport hopen we een stevige leidraad te bieden voor het laatste projectjaar. Op die manier kunnen we dat laatste jaar hopelijk in schoonheid afsluiten en de inzichten van het onderzoek doorgeven aan een publiek van enthousiaste, nieuwsgierige professionals.

Anke De Malsche

Valorisatiemanager

## Inhoudstafel

Voorwoord.....	3
Inhoudstafel .....	4
Deliverables .....	5
Leertraject voor professionals (VD.E1, VD.E12 en VD.E13) .....	5
eCourse .....	6
Vorming.....	7
Stadswandeling .....	9
Educatieve formats voor studenten (VD.E4a, VD.E4b, VD.E4c en VD.E4d).....	10
Bachelor Sociaal Werk Odisee Hogeschool Brussel .....	10
Bachelor Sociaal Werk Karel de Grote Hogeschool Antwerpen .....	11
Master Sociaal Werk UAntwerpen .....	11
Master Sociaal Werk UGent.....	11
Verdere verspreiding (RM2.1, RM2.2, RM2.3) .....	12
Lokaal en regionaal niveau .....	12
Community Service Learning .....	12
Reflectienota (Note2).....	12
Afsluitende opmerkingen .....	12
Bijlages .....	14
Bijlage 1: 'eCourse: Extra educatief materiaal'.....	14
Bijlage 2: 'Sjabloon educatieve formats voor studenten' .....	16

## Deliverables

Hieronder vinden we een opsomming van alle beoogde deliverables van werkgroep 2 'educatieve pakketten en trainingen'. Verderop in het rapport wordt bij elke deliverable een korte beschrijving gegeven hoe die zal worden ingevuld en hoe die invulling tot stand kwam. We bespreken bij elke deliverable ook welke aanpassingen er nog moeten gebeuren in het laatste jaar van SOLIGION en waarom we die aanpassing willen doorvoeren.

VD.E1	Educational format for volunteers, social workers & intermediaries
VD.E2	Educational format for local policy-makers & employees
VD.E3	Educational format for trajectory mentors Agll
VD.E4a	Educational format for Ba Social Work Odisee college
VD.E4b	Educational format for Ba Social Work KdG college
VD.E4c	Educational format for MA Social Work UAntwerp
VD.E4d	Educational format for MA Social Work UGhent
RM2.1	Roadmap for the transfer and dissemination of educational packages/modules at the local level (with WG2 & postdoc)
RM2.2	Roadmap for the transfer and dissemination of educational packages/modules at the regional level (with WG2 & postdoc)
RM2.3	Roadmap for the transfer and dissemination of CSL modules to other institutions (with WG2 & postdoc)
Note2	Policy note on training and education in the broader field of social work (with WG2 & postdoc)

*Figuur 1: Overzicht deliverables*

## Leertraject voor professionals (VD.E1, VD.E12 en VD.E13)

VD.E1, VD.E12 en VD.E13 (zie figuur 1) vormen het leertraject voor professionals zoals hieronder schematisch wordt weergegeven. Het leertraject werd in samenwerking met de werkgroep tijdens het eerste en tweede jaar van SOLIGION vormgegeven en dient als alternatief voor de drie verschillende deliverables die elk een aparte doelgroep zouden moeten bereiken.

De keuze voor één overkoepelend leertraject in plaats van drie verschillende educatieve pakketten ontstond na een uitgebreide verkennende fase waarin partners werden bevraagd over hun noden en capaciteit. Uit die bevraging bleek namelijk dat de verschillende doelgroepen heel wat overkoepelende, gemeenschappelijke leernoden hebben en bleek vasthouden aan verschillende pakketten daarom niet langer de juiste piste.



	1 <sup>ste</sup> leerstap	2 <sup>de</sup> leerstap	3 <sup>de</sup> leerstap
Educatief pakket	eCourse	Vorming	Stadswandeling
Nood	Kennisoverdracht	Attitudeverandering	Verbinding
Doel	Ontdekken	Oefenen	Ontmoeten
Partner			

Figuur 2: Overzicht leertraject

Door middel van samenwerkingen met partnerorganisaties willen we dit leertraject tot verschillende doelgroepen brengen. Die doelgroepen omvatten 1° vrijwilligers, (toekomstig) sociaal werkers en brugfiguren, 2° lokale bestuurders en werknemers van sociale diensten, 3° trajectbegeleiders betrokken bij de integratie van nieuwkomers. De huidige partners die betrokken zijn in het leertraject en opgenomen zijn in de figuur hierboven slagen er reeds in om een divers publiek te bereiken dat overlapt met onze beoogde doelgroepen. Zo heeft het Hannah Arendt Instituut expertise in het brengen van wetenschappelijke kennis tot beleid, middenveld en burgers en heeft VVSG directe toegang tot lokale besturen. Motief en Orbit hebben als middenveldorganisaties eveneens een breed netwerk dat onder andere vrijwilligers en sociaal professionals omvat.

In het afsluitende jaar van SOLIGION willen we dit leertraject op basis van evaluaties en feedback nog verder verfijnen. Hoe we dat willen doen, zullen we hieronder per educatief pakket kort toelichten.

## eCourse

Tijdens het derde valorisatiejaar werden tien kennisclips opgenomen voor tien verschillende hoofdstukken die vervolgens online werden gezet op de Arendt Academy, het leerplatform van het Hannah Arendt Instituut. Die kennisclips verschenen onder de naam 'God in de Welvaartsstaat', een digitale cursus, gratis en toegankelijk voor iedereen. Naast onderzoekers, kwamen in de kennisclips ook medewerkers van VOEM en het Protestant Sociaal Centrum aan bod. Er werden bij elk hoofdstuk enkele literatuurtips gegeven, maar ook extra materiaal zoals bijvoorbeeld een quiz om je kennis te testen of een casestudie om theorie te concretiseren.

Voorlopig hebben een honderdtal mensen deze digitale vorming doorlopen. We probeerden hiervan zoveel mogelijk mensen te bevragen. Zo hebben we een evaluatie uitgestuurd naar de werkgroep 'educatieve pakketten en trainingen' om deze digitale vorming te evalueren. We motiveerden daarnaast participanten van de inspiratiedag om de cursus te volgen en te evalueren. Tot slot bevroegden we studenten die een CSL-traject doorliepen aan Odisee Brussel, die de digitale vorming

verplicht doorliepen. Van enkele partners uit onze werkgroep, zoals het Agentschap Integratie en Inburgering en SAM, kregen we tijdens een gesprek uitgebreide feedback.

Hoewel de evaluatie via verschillende kanalen liep en verschillende doelgroepen werden bevraagd, kunnen we enkele algemene trends opmerken. De belangrijkste opmerking is de nogal afstandige, academische toon doorheen de cursus en het gebrek aan praktijkvoorbeelden of concrete tips voor professionals. Iemand merkt bijvoorbeeld op: "Zou het een idee zijn om inspirerende voorbeelden van samenwerking tussen lokale besturen, levensbeschouwelijke organisaties (en andere middenveldorganisaties) te zetten of is hiervoor ruimte in andere materialen dat jullie maken in het kader van dit onderzoek?"

Uit de evaluatie bleek tegelijkertijd wel een grote waardering voor het uitdiepen van verschillende termen die vaak aan bod komen in het debat rond geloof en solidariteit, zoals bijvoorbeeld 'neutraliteit'. Een centrale plaats waar alle kennis rond het thema samenkomt, vonden bevrageden eveneens een meerwaarde. Ook bleek uit de bevraging dat de digitale cursus als erg helder en genuanceerd werd ervaren.

### ***Wat gebeurt er nog in het laatste jaar met de eCourse?***

Er werd op deze feedback geanticipeerd, aangezien zowel de praktijkvoorbeelden als de tips voor professionals voornamelijk uit het onderzoek, dat nog volop gaande is, voortvloeien. In het komende jaar zal dat extra materiaal aldus nog worden toegevoegd. In bijlage 1 ('eCourse: Extra educatief materiaal') staat een voorstel met alles wat nog kan worden toegevoegd. Dat extra educatieve materiaal werd al opgesomd in het draaiboek van de eCourse, maar is in dit rapport licht herwerkt.

Enkele veranderingen zijn bijvoorbeeld een nieuwe video in samenwerking met SAM. Deze sociaal werkorganisatie wil namelijk graag een video opnemen waarin een religieuze actor in gesprek gaat met een stadsdienst, gekoppeld aan enkele tips voor outreachend werkers; SAM zijn doelgroep. Daarnaast vroeg het PWO-project van Odisee Brussel om nog een hoofdstuk aan de eCourse toe te voegen. Dat hoofdstuk zou gaan over hun onderzoek dat dezelfde thematiek heeft als SOLIGION, maar in de Brusselse context.

## **Vorming**

Het plan om zowel een meerdaagse vorming voor beleidsmedewerkers bij lokale besturen te organiseren, alsook een inspiratiedag voor eerstelijns werkers, werd herleid tot één inspiratiedag waar beide doelgroepen elkaar vonden. Die inspiratiedag werd georganiseerd in samenwerking met Motief en VVSG, doelend op VVSG-leden (medewerkers bij lokale besturen). De keuze voor één inspiratiedag bleek nodig, omdat er een beperkt aantal inschrijvingen waren. Een vaak gehoorde reden was het hoge inschrijvingsgeld, de verplaatsing naar Brussel en de grote tijdsinvestering. In totaal namen er 14 mensen deel aan de inspiratiedag en bleken de deelnemers heel uiteenlopende profielen te hebben.

Voorafgaand aan de inspiratiedag werd een bevraging gestuurd om te peilen naar de verwachtingen van deelnemers en de drempels waar ze in hun werk op botsten. Hieruit bleek dat deelnemers met hele specifieke vragen en moeilijkheden zaten, die

vaak samenvallen met het SOLIGION-onderzoek. Zo omschreef een deelnemer de moeilijke relatie tussen het lokale bestuur waarvoor zij werkt en het levensbeschouwelijke veld als volgt:

*De moskeeën in onze stad worden het politiek nogal moeilijk gemaakt. We weten niet goed hoe we moeten omgaan met de spanningen tussen de stad en de moskeeën. Met inburgering worden we verwacht een vinger aan de pols te houden bij de gemeenschappen, maar politiek wordt het ons niet gemakkelijk gemaakt. We trachten ook de gemeenschappen te betrekken bij het reguliere aanbod en hen een stem hierin te geven, maar ook daarin worden we vaak politiek afgeremd.*

Anderen gaven aan dat geloofsgemeenschappen moeilijk te betrekken zijn in het reguliere aanbod vanwege de spanningen, hoewel ze zelf ook aangeven dat zulke contacten interessant kunnen zijn om een breder en diverser doelpubliek aan te spreken. Tegelijk leeft de angst voor het ontstaan van 'parallele werelden'. Ook gaven sommige deelnemers aan dat ze als maatschappelijk medewerker nieuwkomers of dakloze personen al hebben doorverwezen naar geloofsgemeenschappen.

Het programma van de inspiratiedag bestond uit een voormiddag waarin de voltallige groep kennismakten met enkele theoretische kaders van SOLIGION, zoals het postseculiere perspectief, sociaal schaduwwerk en de doorverwijzingskwesitie. In de namiddag splitste Motief de groep op om aan de hand van fictieve cases debat en uitwisseling te stimuleren.

Aan het einde van inspiratiedag werden deelnemers gevraagd om een evaluatie in te vullen. Uit die evaluatie leken de deelnemers grotendeels tevreden, maar zagen we wel een duidelijke splitsing tussen deelnemers die voornamelijk interesse hadden in levensbeschouwing als deelidentiteit en deelnemers die behoefte hadden aan inzichten over de relatie tussen steden en geloofsgemeenschappen (zie figuur 3 en 4). Verder werd de uitwisseling tussen verschillende steden als erg waardevol geschat.

### Kan je een korte toelichting geven bij bovenvermelde scores:

Kan je een korte toelichting geven bij bovenvermelde scores:	Rapport
Ik heb nieuwe inzichten opgedaan, en inspiratie gehaald uit gesprekken met de deelnemers. Ik neem ook praktische tools mee naar huis. De lesgevers stonden open voor vragen en hielpen mee nadenken. Fijn om daar samen over te brainstormen.	
Over het algemeen was het interessant en de inhoud van de inspiratie dag gaf me heel wat inzichten. De kaders om kritisch te reflecteren en de meervoudige identiteit als thema, was waardevol.	
Dag stak goed in mekaar met voldoende nieuwe info en interactieve afwisseling.	
Vooraf cases en uitwisseling ervaringen uit andere steden was interessant.	
Duidelijke inspiratie dag	
Had graag nog wat meer concrete handvaten gekregen : denkkaders die richting kunnen geven aan dialoog over de plek van religie op de werkvloer.	
Zeker ok. Ik blijf hier en daar op mijn honger zitten, maar dat is wel vaker bij vormingen voor een groep met een diverse achtergrond.	

Figuur 3: Evaluatie Inspiratiedag (deel 1)



## Wat neem je mee uit deze inspiratiedag?

Wat neem je mee uit deze inspiratiedag?	Rapport
Ik ben mij er bewust van geworden dat ik best nog eens nadenk over assumpties. Ik neem vooral mee: niet denken voor, maar denken met (niet aarzelen om zaken te bevragen, mensen te betrekken)	<a href="#">🔗</a>
De veelheid aan deelidentiteiten (GGLASWERFFT) in combinatie met macht en perceptie.	<a href="#">🔗</a>
Contact met andere steden	<a href="#">🔗</a>
Bepaalde inhouden zoals sociaal schaduwbeeld, de verschillende deelidentiteiten en de betekenis van actief pluralisme	<a href="#">🔗</a>
Openheid echtheid neutraliteit Dat we moeten openstaan en postseculier denken	<a href="#">🔗</a>
Neem bij dialoog over levensbeschouwing niet je eigen referentiekader als uitgangspunt	<a href="#">🔗</a>
Een open blik hebben naar andere levensbeschouwingen, iedereen heeft een levensbeschouwing en het is nooit objectief.	<a href="#">🔗</a>
Pragmatisch aan de slag proberen gaan met deelidentiteiten.	<a href="#">🔗</a>

Figuur 4: Evaluatie Inspiratiedag (deel 2)

### **Wat gebeurt er nog in het laatste jaar met de vorming?**

Er zullen in september 2024 opnieuw vormingen worden georganiseerd in samenwerking met Motief en VVSG, maar met aandacht voor de feedback van deelnemers. We kiezen ervoor die om twee webinars te organiseren, waarvan één wordt geleid door Motief en één door SOLIGION.

Met deze nieuwe vormingen willen we enkele belangrijke drempels wegwerken zoals het hoge inschrijvingsgeld, de verplaatsing en de duur van de vorming. Bovendien willen we mensen die voornamelijk interesse hebben in levensbeschouwing als deelidentiteit leiden naar de webinar van Motief en mensen met interesse in de relatie tussen steden en geloofsgemeenschappen naar de webinar van SOLIGION. Op vraag van VVSG zal de webinar van SOLIGION zich hoofdzakelijk buigen over de doorverwijzingskwestie. Er wordt ook gezocht naar manieren om de inhoud uit deze webinar te verduurzamen.

## Stadswandeling

Op basis van meerdere gesprekken met Orbit Antwerpen en het Platform Antwerpse Religies en Levensbeschouwingen (PAREL) werd in samenwerking met SOLIGION een stadswandeling ontwikkeld. Tijdens die stadswandeling worden deelnemers op sleeptouw genomen doorheen Borgerhout en Antwerpen Noord, en worden enkele religieuze solidariteitsinitiatieven bezocht, zoals 't Vlot of Al-Ikram. Deelnemers worden begeleid door een gids, die actief is als vrijwilliger bij Orbit Antwerpen en ervaring heeft in gidsen van levensbeschouwelijke wandelingen. De gidsen werden gevraagd om de digitale vorming van SOLIGION te doorlopen alvorens ze de stadswandeling begeleiden.

Er werd in september 2023 een proefwandeling georganiseerd, waar enkele leden van PAREL, Orbit, SOLIGION, vrijwilligers en geïnteresseerden bij konden aansluiten. Aan het einde van die proefwandeling volgde een nabespreking. Over het algemeen waren deelnemers positief, maar er werden nog enkele werkpunten genoemd, zoals het vervangen van enkele stopplaatsen en het herwerken van het draaiboek tot een vlottere tool voor gidsen.

### ***Wat gebeurt er nog in het laatste jaar met de stadswandeling?***

Na een evaluatie met alle betrokken partners werden de rollen verdeeld, zodat het draaiboek kan worden herwerkt en Orbit kan starten met het organiseren van nieuwe stadswandelingen. Daarna valt de stadswandeling binnen het aanbod van Orbit Antwerpen en kunnen geïnteresseerden hier gebruik van maken. Om de doelgroepen van SOLIGION te bereiken, zullen we gebruik maken van onze partners om deze stadswandeling te promoten. We zullen de stadswandeling ook promoten op onze website, digitale vorming en digitaal platform INTERSOL.

### **Educatieve formats voor studenten (VD.E4a, VD.E4b, VD.E4c en VD.E4d)**

Vier verschillende sociaal werkopleidingen werden gevraagd om aan de slag te gaan met Community Service Learning en studenten te laten reflecteren over welke plaats religie en levensbeschouwing inneemt binnen sociaal werk. De deelnemende opleidingen waren: Bachelor Sociaal Werk aan de Karel de Grote Hogeschool Antwerpen en Odisee Brussel en de Master Sociaal Werk aan de UGent en UAntwerpen.

Deze trajecten moeten uiteraard passen binnen de structuur en de mogelijkheden van de opleidingen, wat ervoor zorgde dat we eindigden met vier verschillende experimenten. Om een overzicht te behouden van wat er gebeurde in welke opleiding, zullen we een vast sjabloon opstellen dat elk vak dient in te vullen (zie bijlage 2: 'sjabloon educatieve formats voor studenten'). Hieronder geven we alvast een korte opsomming van wat er plaatsvond in de verschillende opleidingen.

#### **Bachelor Sociaal Werk Odisee Hogeschool Brussel**

Voor de Bacheloropleiding Sociaal Werk aan de Odisee Hogeschool in Brussel gingen we met Orbit Brussel aan de slag in het uitwerken van een CSL-traject. Dat traject viel ook binnen de doelstellingen van het PWO-project 'Sociaalwerkpraktijken in Brusselse religieus geïnspireerde initiatieven' en werd begeleid door PWO-onderzoekster Sylvie Van Dam. Vanuit het SOLIGION project volgde valorisatiemanager Anke De Malsche het traject op. Mieke Schrooten, binnen wiens vak 'Urban Diversities' dit traject ontstond, is betrokken bij beide onderzoeksprojecten en volgde het traject eveneens op.

In dit traject ging een groep van vijf studenten aan de slag bij twee solidariteitsinitiatieven, verbonden aan religieuze gemeenschappen: de Community Kitchen van de anglicaanse Holy Trinity Church en de iftars van het Islamitisch Cultureel Centrum Al Amal. Tijdens hun engagement gingen ze in gesprek met vrijwilligers en initiatiefnemers en documenteerden ze hun ervaringen in de vorm van een tentoonstelling. Die tentoonstelling werd gemaakt in samenwerking met het fotografencollectief Paté Patiné. Doorheen het traject werden verschillende reflectiemomenten ingelast, zowel schriftelijk als in groep. Daarnaast werd ook internationale uitwisseling gestimuleerd via een ander CSL-traject dat werd georganiseerd aan de Hogeschool Utrecht.

## Bachelor Sociaal Werk Karel de Grote Hogeschool Antwerpen

Uitwerken van een praktijkluik aan binnen het vak 'zingeving en veerkracht' aan de Karel de Grote Hogeschool Antwerpen bleek niet mogelijk. De docenten gaven wel aan dat zij openstaan om hun studenten te introduceren aan de thema's van SOLIGION en samen met SOLIGION na te denken hoe studenten kunnen voorbereid worden op contacten met religieuze solidariteit en hoe we hen hierover kunnen laten reflecteren. Daarom werd samen met KdG een reflectie-oefening met fictieve cases uitgedacht, die studenten behoorden te beantwoorden. Het uitschrijven van deze cases vond zijn inspiratie in het veldwerk van SOLIGION en benadert de spanningsvelden die worden onderzocht in het project.

Aan het begin van een gastles aan het vak 'zingeving en veerkracht' werden studenten verzocht om deze reflectie-oefening te maken en door te sturen naar de valorisatiemanager van SOLIGION. De antwoorden dienen om deze reflectie-oefening nog verder te verfijnen en eventueel aan te passen. Naast die opdracht zullen de studenten aan het vak 'zingeving en veerkracht' ook een reflectie-paper schrijven. Er zal samen met de docenten gekeken worden of hier nog relevante reflectiemethodes voor SOLIGION uit kunnen worden geïdentificeerd.

## Master Sociaal Werk UAntwerpen

In het tweede semester van het academiejaar 2023 - 2024 zal er binnen het vak 'Stad, diversiteit en transnationaal sociaal werk' aan de Masteropleiding Sociaal Werk UAntwerpen een CSL-traject worden uitgewerkt. De concrete vorm van dat traject en de keuze van partnerorganisatie wordt tijdens het eerste semester uitgestippeld. Dit CSL-traject staat open voor maximum 3 studenten en zal opgevolgd worden door docent Mieke Schrooten en valorisatiemanager Anke De Malsche.

## Master Sociaal Werk UGent

Tijdens het eerste semester van het academiejaar 2022 - 2023 kregen studenten in het vak 'Interpretatieve Onderzoeksmethoden' binnen de Master Sociaal Werk aan de UGent de opdracht om het religieus en levensbeschouwelijke solidariteitslandschap in kaart te brengen. In totaal gingen negentien groepjes studenten op veldonderzoek in Gent en belichtten ze aan de hand van één case per groepje de diversiteit aan activiteiten binnen dat veld. Om dat landschap in kaart te brengen, kregen ze verschillende hoorcolleges over het opzetten van kwalitatief onderzoek en werden ze ondersteund door verschillende feedbackmomenten. Alvorens ze contact opnamen met de organisaties of initiatieven werden de studenten gevraagd om een schriftelijke reflectieopdracht te maken over welke plaats religie in hun leven en (voor)opleiding inneemt.

De aanpak van de studentengroepjes was niet steeds hetzelfde. Naast diepte-interviews gingen sommige studenten bijvoorbeeld ook aan de slag als vrijwilliger bij hun organisatie of initiatief, als deel van hun ethnografische onderzoeksmethode. Naast een paper werd elk studentengroepje verwacht een terugkoppeling te maken naar de organisatie die ze onderzochten. Die terugkoppeling mochten studenten zelf invullen, zoals bijvoorbeeld een infographic of een sociaal mediapost.

## Verdere verspreiding (RM2.1, RM2.2, RM2.3)

Met werkgroep 'educatieve pakketten en trainingen' willen we niet enkel nadenken over output *an sich*, maar ook reflecteren over hoe die output na het project kan blijven ontwikkelen en een publiek kan vinden. We willen bovendien ook enkele inzichten meegeven voor mensen die zich geïnspireerd voelen door onze output, zelf aan de slag willen met de pakketten of soortgelijke output willen ontwikkelen. Om zulke inzichten te capteren, dienen volgende deliverables.

### Lokaal en regionaal niveau

De deliverable RM2.1 en RM2.2 zullen gecombineerd worden tot één rapport. Dat rapport bevat een strategie voor verdere verspreiding van het leertraject voor professionals (VD.E1, VD.E12 en VD.E13). Hiervoor zullen we met betrokken kernpartners nadenken hoe de toekomst van de educatieve pakketten er kan uitzien na SOLIGION, hoe die zullen worden gepromoot en welke plaats deze krijgt binnen hun breder aanbod.

Er zullen in dit rapport ook inzichten en *lessons learned* worden gedeeld uit het ontstaansproces van het leertraject, zodat mensen die zelf aan de slag willen met het maken van een dergelijk leertraject inspiratie kunnen opdoen. Dit rapport zal op de website van SOLIGION worden gepubliceerd.

### Community Service Learning

Een rapport zal worden uitgeschreven waarin de verschillende educatieve formats voor studenten (VD.E4a, VD.E4b, VD.E4c en VD.E4d) worden belicht en worden vergeleken met elkaar. Met dit rapport willen we niet enkel informeren over de verschillende educatieve formats die tijdens SOLIGION werden getest, maar ook bespreken wat wel of niet goed werkte. Op die manier hopen we toekomstige docenten te inspireren om zelf aan de slag te gaan en hen te versterken met onze ervaringen. Ook dit rapport zal worden gepubliceerd op de website van SOLIGION, maar we zullen ons netwerk gericht aanspreken om onze doelgroep, docenten, te bereiken.

## Reflectienota (Note2)

Een korte reflectienota zal worden geschreven waarin we de belangrijkste lessen meegeven uit dit valorisatietraject en enkele aandachtspunten in opsommen voor toekomstige, gelijkaardige projecten. Deze nota dient als een conclusie waarmee we het valorisatietraject voor werkgroep 2 'educatieve pakketten en trainingen' afsluiten.

## Afsluitende opmerkingen

Bouwend op wat we reeds ontwikkelden en met oog voor feedback van onze partners, kunnen we het laatste jaar van SOLIGION ingaan. De blauwdruk van onze educatieve pakketten werd herwerkt en op basis van het onderzoek zullen we die pakketten nog verder verrijken. Afsluiten van dit rapport doen we met enkele opmerkingen, die vooralsnog niet werden aangestipt.

Tijdens de eerste twee jaren van SOLIGION werden driemaandelijks (online) samenkomsten van de werkgroep georganiseerd, waarop elke partnerorganisatie welkom was om samen te brainstormen. Doordat tijdens de opbouwende en testende

fase steeds gericht werd samengewerkt met specifieke kernpartners, werden deze samenkomsten van de werkgroepen minder noodzakelijk. Partners die niet direct verbonden waren aan het uitwerken van een educatief pakket, werden op de hoogte gehouden via mail, online bevestigingen, plenaire vergaderingen of via de online lezingen 'SOLIGION-talks'. Ook tijdens het laatste jaar zullen we via verschillende wegen onze partners op een geschikte manier betrokken houden. Verder blijven we de deuren openhouden voor nieuwe ideeën, organisaties of personen die met ons willen meedenken aan het uitwerken van deze pakketten of deze mee willen evalueren of verspreiden.

We doen hier graag een oproep naar onze partners en geïnteresseerden om van dit rapport gebruik te maken om contact op te nemen met ons voor vragen of opmerkingen. Tot slot willen we uiteraard iedereen bedanken die zich afgelopen jaren tijdens dit traject heeft geëngageerd. Kortom, er staat nog heel wat op de planning in het laatste jaar van SOLIGION, maar we kijken met vertrouwen naar deze laatste fase.

## Bijlages

### Bijlage 1: 'eCourse: Extra educatief materiaal'

Hieronder wordt al het extra educatieve materiaal uit de eCourse opgesomd. Sommige van die materialen staan al online, andere moeten nog uitgewerkt worden. Er wordt steeds een korte omschrijving gegeven en een status van uitvoering. Bij die status lichten we zowel toe of het al dan niet online staat en of dit idee uit het originele draaiboek van de eCourse komt of dat het gaat om een aanpassing.

Hoofdstuk 1:	<p><b>Casestudie:</b> Onderzoekster Els Minne neemt ons mee in haar onderzoek en illustreert aan de hand van een casestudie hoe onder invloed van secularisering en moderniteit praktijken en discours van een katholieke armoedeorganisatie werden aangepast.</p> <p><b>Status:</b></p> <ul style="list-style-type: none"><li>• Uit origineel draaiboek</li><li>• Nog niet online</li></ul>
Hoofdstuk 2:	<p><b>Quiz:</b> Deelnemer krijgt vragen over kennisclip (bv. Koppel de juiste definitie aan het concept)</p> <p><b>Status:</b></p> <ul style="list-style-type: none"><li>• Uit origineel draaiboek</li><li>• Online</li></ul>
Hoofdstuk 3:	<p><b>Extra video SAM:</b> Een religieus geïnspireerd solidariteitsinitiatief gaat in gesprek met een lokaal bestuur over hun eerdere samenwerkingen en contacten. Er worden hieraan enkele tips gekoppeld voor outreachend werkers hoe ze met zulke spanningen kunnen omgaan.</p> <p><b>Status:</b></p> <ul style="list-style-type: none"><li>• Nieuw</li><li>• Nog niet online</li></ul>
Hoofdstuk 4:	<p><b>Quiz:</b> Deelnemer krijgt voorbeelden en citaten die men moet indelen als vorm van 'inclusieve' of 'exclusieve' neutraliteit.</p> <p><b>Status:</b></p> <ul style="list-style-type: none"><li>• Uit origineel draaiboek</li><li>• Online</li></ul>
Hoofdstuk 5:	<p><b>Getuigenis:</b> Schriftelijke getuigenis van vrijwilliger of initiatiefnemer over waar hij of zij zich laat inspireren door zijn of haar geloof om zich solidair in te zetten.</p> <p><b>Status:</b></p> <ul style="list-style-type: none"><li>• Nieuw</li><li>• Nog niet online</li></ul>
Hoofdstuk 6:	<p><b>Casestudie:</b> Onderzoeker Dries Ver Els beschrijft aan de hand van een casestudie uit zijn onderzoek hoe burgerschap en levensbeschouwing zich met elkaar verhouden.</p>



	<p><b>Status:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Uit origineel draaiboek</li> <li>• Nog niet online</li> </ul>
Hoofdstuk 7:	<p><b>Casestudie:</b> Onderzoekster Lise Dheedene neemt ons mee in haar onderzoek om aan de hand van een casestudie het postseculiere perspectief op de samenleving verder te illustreren. (Casestudie Burgerplicht Gent)</p> <p><b>Status:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Uit origineel draaiboek</li> <li>• Online</li> </ul>
Hoofdstuk 8:	<p><b>Good practices:</b> Onderzoekster Silke De Troyer geeft enkele good practices uit haar onderzoek om toekomstige doorverwijzingen vlotter te laten verlopen</p> <p><b>Status:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Uit origineel draaiboek</li> <li>• Nog niet online</li> </ul>
Hoofdstuk 9:	<p><b>Good practices:</b> Onderzoekster Sarah Maes geeft enkele good practices uit haar onderzoek voor lokale besturen en levensbeschouwelijke organisaties om tot betere contacten te komen</p> <p><b>Status:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Uit origineel draaiboek</li> <li>• Nog niet online</li> </ul>
Hoofdstuk 10:	<p><b>Casestudie:</b> Onderzoekers Sarah en Dries beschrijven een inspirerend voorbeeld van een samenwerking tussen een overheidsorganisatie en een religieus of levensbeschouwelijk initiatief.</p> <p><b>Status:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Nieuw</li> <li>• Nog niet online</li> </ul>
EXTRA HOOFDSTUK	<p>Het Brusselse PWO-project zal een nieuw hoofdstuk krijgen en levert zelf een video aan waarin hun onderzoek wordt toegelicht.</p>

## Bijlage 2: 'Sjabloon educatieve formats voor studenten'

Hieronder kan men het sjabloon vinden dat elke deelnemende opleiding dient in te vullen, waarin wordt toegelicht hoe ze hun studenten in contact wilden brengen met religie en solidariteit. Speciale aandacht gaat hierbij naar de drie kernconcepten van community-service learning: Maatschappelijk engagement, vakinhoudelijke verdieping en reflectie.

<b>Learning format</b>
Naam opleiding:
<b>1. Algemene informatie</b>
<ul style="list-style-type: none"><li>• Naam vak:</li><li>• Semester en academiejaar:</li><li>• Naam en omschrijving partnerorganisaties:</li><li>• Aantal studenten:</li><li>• Aantal docenten:</li></ul>
<b>2. Omschrijving learning format</b>
<ul style="list-style-type: none"><li>• Omschrijf de structuur en aanpak van het gekozen learning format:</li></ul>
<b>3. Maatschappelijk engagement (invullen waar mogelijk)</b>
<ul style="list-style-type: none"><li>• Omschrijf de vraag van de partnerorganisatie en/of de maatschappelijke nood waaraan het learning format tegemoet wou komen:</li><li>• Omschrijf de samenwerking met de partnerorganisatie:</li><li>• Omschrijf de maatschappelijk impact die het learning format wil bereiken:</li></ul>
<b>4. Vakinhoudelijke verdieping (invullen waar mogelijk)</b>
<ul style="list-style-type: none"><li>• Omschrijf het vak waaraan het learning format werd gekoppeld en waarom dat vak werd gekozen:</li><li>• Optioneel: welke aanvullende leerstof (bv. gastcollege) werd gebruikt?</li></ul>
<b>5. Reflectie (invullen waar mogelijk)</b>
<ul style="list-style-type: none"><li>• Omschrijf de methoden die werden gebruikt om studenten te laten reflecteren over<ul style="list-style-type: none"><li>(i) hun eigen levensbeschouwelijke positie,</li><li>(ii) de rol van religieuze solidariteit in de welvaartsstaat,</li><li>(iii) de plaats van levensbeschouwing in het curriculum:</li></ul></li></ul>
<b>7. Output</b>
<ul style="list-style-type: none"><li>• Omschrijf de output die werd verwacht van en gerealiseerd door studenten:</li></ul>
<b>6. Obstakels</b>
<ul style="list-style-type: none"><li>• Geef een omschrijving van de belangrijkste obstakels die tijdens het uitwerken van het learning format aan bod kwamen en beschrijf hoe die werden benaderd:</li></ul>